

Рубан В. О.,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри романських мов
Київського національного лінгвістичного університету

ПОЗАМОВНІ ЧИННИКИ АНГЛОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті вивчаються основні позамовні чинники англомовних лексичних запозичень у сучасній французькій мові. Увагу зацентровано на роль засобів масової інформації у процесі запозичення елементів з англійської мови.

Ключові слова: запозичення, лексичне запозичення, позамовні чинники, англійзація, словниковий склад, іншомовні елементи.

Постановка проблеми. Як відомо, Франція та Велика Британія контактували впродовж багатьох століть, у той чи інший спосіб впливаючи одна на одну. Звичайно, їхні стосунки не могли не позначитися на національних мовах обох країн. У різні періоди кожна з мов була або мовою-донором, або мовою-реципієнтом для іншої, збагачуючи її лексичний склад. Саме тому в сучасній англійській мові можна зустріти такі французькі слова: *restaurant, boutique, vernissage, RSVP, bureau de change, menu, croissant, mutton* та багато інших. У свою чергу, французька мова завдячує англійській такими лексемами: *week-end, smoking, jazz, jogging, businesswoman, tennis* тощо. Та після Другої світової війни вплив англійської мови на французьку набув загрозливих масштабів, що викликало занепокоєння багатьох французьких лінгвістів. Однією з причин такої ситуації є, зокрема, інтенсивний політичний, економічний та культурний вплив США, що призвело до надмірної англійзації багатьох мов світу, зокрема й французької. Це й зумовлює **актуальність** дослідження позамовних чинників англомовних запозичень у сучасній французькій мові. **Метою** розвідки є уточнення основних позамовних факторів поповнення сучасної французької мови за рахунок елементів англійського походження. **Об'єктом** дослідження виступають англомовні запозичення. **Предметом** – позамовні чинники запозичення англійських лексем у мові сучасної Франції.

Виклад основного матеріалу. Французькі мовознавці, які вивчають питання лексичного запозичення [1; 2; 3], визначають такі основні причини потрапляння у французьку мову англійських неологізмів: 1) розвиток інноваційних технологій взагалі та в галузі мас-медіа зокрема; 2) недосконала робота журналістів і перекладачів у засобах масової інформації; 3) некоректний переклад мовних матеріалів і 4) всеохоплююча схильність французів до англоманії. Зазначені чинники тісно пов'язані між собою, а тому мають вивчатися в комплексі. Наприклад, англоманія вважається основним мотивом використання журналістами та перекладачами англіцизмів, чия діяльність сприяє поширенню англоманії у французькому суспільстві. Проблема полягає в тому, що протистояння американо-англійському впливу у французькому суспільстві не є однотайним, і хоча завдяки державній мовній політиці вдається певною мірою побороти цю тенденцію, чимала частина «чужих» слів все ж залишається та продовжує функціонувати у французькій мові. Коментуючи

це питання, Ж. Рей-Дебов та Ж. Ганьон стверджують: для того, щоб у мові з'явилося запозичення, у носія мови має з'явитися насамперед бажання або необхідність здійснити це запозичення [4, с. xi]. Англійський мовознавець Ф. Тоді з цього приводу цитує думку французького філософа та викладача М.С. Стенфорда, який переконаний, що не Америка захоплює французів, а вони самі її настільки обожають, що переймають американський спосіб життя й використовують англійські слова, дуже часто не розуміючи навіть їх змісту [5, с. 81].

Мовознавці пояснюють засилля англомовних запозичень у французькій мові по-різному, звертаючи увагу на найрізноманітніші чинники цього процесу. Але, як уже мовилося, однією з найголовніших і найсерйозніших причин поширення англійської мови у Франції нині все ж визнано засилля їх у засобах масової інформації. Ця галузь дуже інтенсивно розвивається з прогресом у сфері новітніх технологій, що ще більше сприяє англійзації французького суспільства. Наприклад, прихід ери телебачення (а відтак інтернету) особливо вплинув на процеси лінгвістичних змін у французькій мові. Саме тому в контексті вивчення впливу мас-медіа на процес поширення англійської мови у Франції передусім необхідно дослідити ще один англійізуючий чинник – запозичення у сфері технологій, бо саме вони сприяють розвитку засобів масової інформації та створенню нових медіа, таких як інтернет. До того ж потрібно зазначити, що власне інноваційні технології привнесли у французьку мову велику кількість іноземних термінів, що почали вживатися не лише у вузьких колах науковців, але й серед широкого загалу [6; 7, с. 75–76].

Проте треба визнати, що не першість англомовного суспільства у сфері технологій робить його гідним постачальником слів для інших мов світу, а скоріше самі технології змінюють процес запозичення. Сучасні технології як прямими, так і непрямыми способами ставлять вимоги до лексичного інструментарію мови, яка має постачати штучну термінологічну номенклатуру, щоб задовольняти зростаюче бажання мовної спільноти мати лексичні одиниці, які б поєднували в собі одночасно семантичну складність та лаконічність [1; 3; 7, с. 16; 8; 9; 10, с. 279–316].

Поки що не існує глибокого аналізу впливу лексики промислових технологій на мову світу та особливостей її створення взагалі, і пояснити це можна тим, що деякі технології з'явилися зовсім недавно. Але дискусії з цього приводу дуже важливі та показові для розуміння змін, які відбуваються у французькій мові. За М. Піконом, ці лінгвістичні зміни відбуваються не так через контакт французької та англійської мов, як через контакт французької мови з новими технологіями. А оскільки ці технології створюються в основному у США або Японії (але теж для американського ринку), то їх цільова аудиторія – це люди, які розмовляють англійською, тобто навіть представники неангломовних країн, робота яких передбачає використання новітніх

технологій. Унаслідок того, що індустрія новітніх промислових та інформаційних технологій розвивається з великою швидкістю, сприймати матеріал досить складно, а одночасна лінгвістична адаптація або переклад стають майже неможливими, оскільки складно одразу знайти відповідний еквівалент англійських термінів французькою мовою. Саме через це у словнику новітніх технологій, безперечно, переважає англійська мова, крім деяких винятків, коли йдеться: 1) про терміни, які вже давно мали французькі еквіваленти і тлумачення яких відповідає змісту їх англійського варіанта (*clavier, souris, écran, mémoire, touche, interactivité, serveur, etc.*); 2) про деякі інші лексеми, для яких французькі мовознавці змогли швидко створити відповідні еквіваленти (*logiciel, traitement de texte, base de données, police, etc.*); 3) про деякі терміни, фонетичне оформлення та семантичне навантаження яких повністю відповідають французькому новоутворенню, що має замінити англійське слово (*disque dur, disquette, disque compact, etc.*).

У цьому контексті вплив друкованої преси може здатися не таким важливим, як вплив електронних засобів масової інформації, хоча б через те, що кількість людей, які читають друковану пресу, набагато менша, ніж кількість телеглядачів і користувачів інтернету. Та все ж таки не слід недооцінювати вплив друкованого слова. Бо тут, як уже було сказано, криється вагома причина англізації французької мови, на яку звертають увагу багато сучасних лінгвістів [11, с. 121; 12, с. 173].

Певну негативну роль у процесі англізації французького суспільства відіграють некваліфіковані перекладачі, в основному ті, які працюють у засобах масової інформації, адже їх робота публічна. На думку французького лінгвіста М. Кеслера, завдання перекладача полягає в тому, щоб правильно передати іншомовну думку, оскільки він, як користувач мови, створює мовну норму, яку потім будуть наслідувати інші носії мови [13, с. 227]. І переклад не мав би такого впливу на процес англізації французької мови, якби він був зробленим фахово. Однак, як стверджує вчений, нинішні переклади у багатьох випадках досить посередні, оскільки їх здійснюють поспіхом і не завжди кваліфіковані виконавці, які часто вдаються до буквальних перекладів. Через це багато франкофонів розмовляють англізованим варіантом французької мови без знання англійської. Вони англізувалися, так би мовити, через постійний контакт з погано перекладеними текстами [13, с. 19].

Зауважимо, що думки аналогічного змісту висловлювали французькі мовознавці й до М. Кеслера. Зокрема Ф. Лаланн ще у 1957 р. писав, що нашестя технічних неологізмів англо-саксонського походження пояснюється не бідністю словника французької мови, а браком уяви та лінощами перекладачів [14, с. 210]. Інший французький учений того часу, Ф. де Гран Комб, також вважав журналістів винними в тотальній англізації. До загального списку справжніх причин запозичень він зараховував недооцінку ресурсів французької мови, інтелектуальну слабхарактерність або снобізм, посилені претензійним незнанням англійської мови. Щодо журналістів, то Ф. де Гран Комб, як і М. Кеслер, вважав, що однією з найважливіших причин, яка не може бути виправдана, є частий запаморочливий поспіх, з яким представники друкованої преси зобов'язані писати статті, а цей поспіх не залишає їм часу замислитися [1; 2, с. 189; 15, с. 122].

Ще одним важливим чинником масового проникнення англомовної лексики в сучасну французьку мову та пов'язаного з цим процесу англізації французького суспільства є, як уже згадувалося, англоманія. Це явище важко виділити в окрему

причину, адже англоманія так чи інакше присутня у кожній із вказаних вище причин англізації французької мови і дуже часто є головним мотивом лексичних запозичень у всіх сферах діяльності суспільства. Поняття англоманії у французькому суспільстві ненове і проявляється в різних формах уже досить давно. Цей термін вперше з'явився у 1747 р. у назві праці Фужере де Монтрона *Préservatif contre l'anglomanie*, де науковець показує тиск англійської мови на національну мову Франції й описує публічні реакції, які він почав викликати [16, с. 2]. А вже у 1865 р. Кервіган опублікував список під назвою *L'Anglais à Paris*, що включав 600 англіцизмів [17, с. 67].

Саме через інтерес до всього англійського, а опісля до всього американського, у французьку мову прийшло багато запозичень, пов'язаних з різними сферами життя. Адже цілком природно, що зацікавленість культурою іншого народу поширюється й на його мову. До цього додається швидкий розвиток науки та економіки. Зокрема Л. Гільбер зауважує, що в навалі англіцизмів у сфері техніки не останню роль відіграли економічні реалії Франції та Англії [16, с. 48].

Протилежністю до англоманії є англофобія, властива багатьом французьким лінгвістам [1; 2; 14], які не розглядають питання об'єктивно. На їх думку, єдина можливість зберегти основи французької мови, запозичуючи англійські слова, – узгодити їх із системою французької мови або знайти інші слова, щоб позначити ту саму реалію, виражену іноземною лексемою.

М. Ленобль-Пенсон пише, що спроби асимілювати англо-саксонські запозичення до системи французької мови або підібрати французькі еквіваленти до цих слів не спричинені англо- або американофобією – ці дії засвідчують скоріше бажання франкофонів висловлюватися рідною мовою, ніж протистояння англоманії [18, с. 8].

М. Ленобль-Пенсон зазначає, що англоманія проявляється не лише у підвищеній кількості запозичень, але також у збереженні англійських форм у французькій мові, тобто у відмові від графічної асиміляції слів, таких як *smash*, або фонетичної асиміляції, як-от у *pole position* [там само, с. 7]. Вчена також зазначає, що англоманія сприяє поширенню непотрібних англіцизмів або псевдоангліцизмів, які не інтегруються в графічну та фонологічну системи французької мови (*talk-show*) [там само, с. 6].

Очевидним мотивом сучасної манії до англійської мови є інтерес французів до іншої культури, культури американського суспільства. Але сьогодні ця пристрасть не сильніша, ніж та, яку можна було спостерігати в попередні століття щодо англійської та до інших мов. Проте політична, економічна та соціальна ситуації в сучасному світі, де Америка займає панівне положення, викликають певне занепокоєння населення інших країн щодо недоторканності їх власної культури, а отже, і національної мови як одного з її проявів.

Зокрема, у французькій мові, яка переймає багато лексики зі всіх сфер життя американського суспільства, гостро постала проблема надмірного вживання цих англійських запозичень, що спонукало французьку владу до впровадження масштабних заходів щодо проведення мовної політики для збереження чистоти національної мови. Найвідомішим законодавчим текстом, спрямованим на захист французької мови від надмірного вживання іноземних слів, є закон Тубона (№ 94-665 від 4 серпня 1994 р., пов'язаний із вживанням французької мови), який був логічним продовженням державної мовної політики і замінив відповідний закон 1975 р. (№ 75-1349 від 31 грудня

1975 р.). Закон Тубона визначає умови, за яких вживання французької мови обов'язкове для того, щоб споживачі, робітники, клієнти та населення взагалі могли розуміти вказівки та інформацію, які їм надаються, та для того, щоб французька мова була мовою всіх видів діяльності, які відбуваються на національній території. Зокрема, це стосується освіти та радіо- чи телепередач. Але в законі зауважується, що французький текст може бути доповнений перекладом іноземною мовою. Деякі статті, що стосуються обмеження вживання запозичень у французькій мові, містяться і в інших нормативних актах, серед яких зазначимо постанови зі збагачення французької мови (№ 72-19 від 7 січня 1972 р. та № 96-602 від 3 липня 1996 р.) та закон, що стосується свободи засобів масової інформації (№ 86-1067 від 30 вересня 1986 р. зі змінами від 31 березня 2006 р.; *Les textes législatifs et réglementaires*). Проте французькі мовознавці, аналізуючи зазначену проблему, здебільшого констатують, що процес проникнення англіцизмів у французьку мову, незважаючи на вказані закони, набуває дедалі більших масштабів.

Висновки. Отже, очевидно, що вищезгадані фактори, як-от технологічний прогрес, засоби масової інформації (з їх іноземними джерелами), непрофесійний переклад у сфері мас-медіа та загальна англоманія, є важливими причинами англіцизації французького суспільства взагалі та французької мови зокрема. Ці фактори відіграють важливу роль у виборі, розповсюдженні та прийнятті англіцизмів. І всі вони дуже тісно пов'язані між собою, що умотивовує необхідність вивчати їх у комплексі.

Література:

1. Etienneble, R., 1964. Parlez-vous français. P.: Gallimard, 379 p.
2. Grand Combe F. de. De l'anglomanie en français / F. de Grand Combe // Français moderne. – P.: CILF, 1954. – № 22. – P. 187–200.
3. Pergnier M. À propos des emprunts du français à l'anglais / M. Pergnier // Le français en contact avec anglais, en hommage à Jean Darbelnet / [éd. M. Pergnier]. – P.: Didier Erudition, 1988. – P. 111–118.
4. Rey-Debove, J., Gagnon, G., 1986. Dictionnaire des anglicismes. P.: Le Robert. 1150 p.
5. Thody, P., 1995. Le Franglais: Forbidden English, Forbidden American; Law, Politics and Language in contemporary France; a study in loan words and national identity. L.: Athlone. 322 p.
6. George, K.E.M., 1976. Anglicisms in Contemporary French. Modern Languages Journal. Linguistic aspects, № 51(1), pp. 63–68.
7. Picone, M.D., 1996. Anglicisms, Neologisms and Dynamic French. Amsterdam: John Benjamins. Xii. 462 p.
8. Hagège C. Le français et les siècles / Claude Hagège. – P.: Odile Jacob, 1987. – 270 p.
9. Humberly J. L'emprunt sémantique dans la terminologie de l'informatique / J. Humberly // Meta. – 1987. – № XXXII(3). – P. 321–325.
10. Walter, H., 1988. Le Français dans tous les sens. P.: Editions Robert Laffont. 416 p.
11. Lederer M. Les fausses traductions, sources de contamination du français / M. Lederer // Le français en contact avec l'anglais, en hommage à Jean Darbelnet. – P.: Didier Erudition, 1988. – P. 119–130.
12. Pergnier, M., 1989. Les anglicismes. P.: PUF. 224 p.
13. Koessler, M., 1975. Les faux amis des vocabulaires anglais et américain. P.: Vuibert. 582 p.
14. Lalanne P. Mort ou renouveau de la langue française / Paul Lalanne. – P.: André Bonne, 1957. – 234 p.
15. Guiraud P. Les mots étrangers / Pierre Guiraud. – P.: PUF, 1971. – 127 p.
16. Guilbert L. La créativité lexicale / Louis Guilbert. – P.: Larousse, 1975. – 286 p.
17. Trescases P. Le franglais vingt ans après / Paul Trescases. – Montréal: Guérin, 1982. – 150 p.
18. Lenoble-Pinson M. Anglicismes et substituts français / Michèle Lenoble-Pinson. – P.: Duculot, 1991. – 172 p.

Рубан В. А. Внеязыковые факторы англоязычных заимствований в современном французском языке

Аннотация. В статье рассматриваются основные внеязыковые факторы англоязычных лексических заимствований в современном французском языке. Особенное внимание уделяется роли средств массовой информации в процессе заимствования элементов английского языка.

Ключевые слова: заимствование, лексическое заимствование, внеязыковые факторы, англицизация, словарный фонд, элементы иностранного происхождения.

Ruban V. Extra-linguistic factors of English borrowings in the modern French language

Summary. The article deals with the main extra-linguistic factors of lexical English borrowings in the modern French. Particular attention is paid to the role of mass media in the process of borrowing different elements from the English language.

Key words: borrowing, lexical borrowing, extra-linguistic factors, anglicisation, lexical fund, foreign elements.